

САНГА ОЛХ

№ 1 (12031) • Тохсунньу 16 күнэ, 2026 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу нүөмэргэ

Эрэдээктэр колонката

Бэчээт эйгэтэ сайда турдун/3

Ситиһии

Ааспыт сыл сүрүн түгээннэрэ/4

Сынньаланга

Күөл баайдаах — балык

Ыамнаах/7

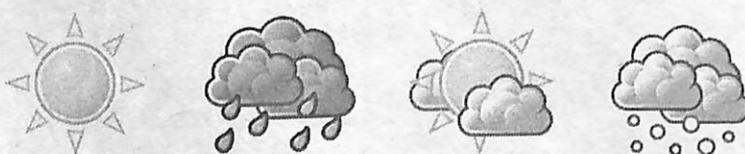
Үтүө санаанан салайтарар биир дойдулаахпыт

Интервью. Анал байыаннай дьайыыга үгүс көмөнү онгоро сылдьар волонтер Ульяна Слепцованы кытта кэпсэтибит/6

☑ Байыастарга көмөнү ытыгы түгэнэ. //ХААРТЫСКА УЛЬЯНА СЛЕПЦОВА ТУС АРХЫЫБЫТТАН ЫЛЫЛЫННА.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Тохсунньу 16 күнэ БЭЭТИНСЭ	Тохсунньу 17 күнэ СУБУОТА	Тохсунньу 18 күнэ БАСКЫҤААННА	Тохсунньу 19 күнэ БЭНИДИЭННИК	Тохсунньу 20 күнэ ОПТУОРУННЬУК	Тохсунньу 21 күнэ СЭРЭДЭ	Тохсунньу 22 күнэ ЧЭППИЭР
----------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	--------------------------------------	--------------------------------	---------------------------------

-28° -31°	-28° -32°	-29° -34°	-32° -36°	-32° -37°	-32° -37°	-28° -32°

ТЭТТИК

Улуус баһылыгы планеркатыгар

Нэдиэлэ бастакы күнүгэр санга үүмүт сылга бастакы планерка буолла. Степан Саргыдаев ытыллыбыт үлэлэр түмүктэрин бэлиэтиир, чугастаабы кэм сороктарын туруорар иһитиннэрини онордо.

Санга 2026 сыл Дойдуга Норуоттар сомоҕолоһууларын сылынан, өрөспүүбүлүкэбэ – Култуура, оттон Чурапчы улууһугар – Олохтоох онгортон таһаары сылынан биллэриллэн, үгүс өрүттээх үлэ-хамнас итиннээх туһуланан ытыллыабы. Анал байыаннай дьайыыга сылдьар биир дойдулаахтарбытыгар көмөнү онгоруу салгыты тэриллээбэ. Сааһыары Степан Саргыдаев Чурапчы улууһун дэлгээссийэтин салайан, анал байыаннай дьайыы сиригэр-уотугар айанныабы. Онуоха байыастарга көмө үбү-харчыны хомуйуу салҕанар. Маны сэргэ Үлэ Геройа Р.И. Константинов, улуу тириэньэр Д.П. Коркин үбүлүөйдээх сылларынан, олуһунуа өрөспүүбүлүкэтээҕи анал хамыһыһа көһө сылдьар мунһабы ытыллыабы. Эһиил Ньурбаҕа ытыллыахтаах спартакиадаҕа бэлэмнэни болҕомто киинигэр турда. Кулун тутарга нэһиликтэр, улуустар баһылыктарын учараттаах сийиэһигэр СӨ Бэйэни салайыныыга Сэбиэтин бэрэссэдээтэлин талыы, олохтоох бэйэни салайыныы уорганнарын боломуочуйаларын, үбү тыырыы боппуруостарыгар, устаабы бэлэмнээн ылыныыга быһаарыы ытыллыабы.

Тохсунньу 16 күнүттэн улуус баһылыгы отчуота Арыылаах, Кытаанах, Сыланг нэһиликтэриттэн саҕаланнабы.

Айанга-сырыыга сэрэхтээх, эппитинэстээх буолууга туһуламмыт мунһах ытыллыабы

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев ахсынныыга уонна кыһыҥгы уһун өрөбүллэр кэмнэригэр суолга Чурапчы таксистарын уонна суоппардарын өттүлэриттэн киһи өлүүлээх уонна эчэйиилээх улахан быһылааннар тахсыбыттарын бэлиэтээтэ. Онон улахан миэрэлэри ылынар, прокуратура, полиция кыттылаах өйдөтүү үлэтин тэрийэр, бу хайысхаҕа үлэни күүһүрдэр сороктуу анал мунһабы тэрийиэбэ. Тохсунньу 5 күнүттэн Дьокуускай – Чурапчы хайысханан сылдьар автобус сырыыта саҕаланна. Айан сыаната –650 солк.

Иэстээхтэр кэмигэр төлөһөн иһэллэрэ ирдэнэр

Улуус баһылыгы бастакы солбуйааччы Рустам Данилов иһитиннэрбитинэн, аны кыһын сэтиннигэ диэри тиийэр оттугу кулун тутар ыйга диэри барытын таһар сорок турар. Кини итини тэнгэ "Якутские Экосети" тэрилтэ тиэһиньикэтэ, массыыната алдьанан, уһун өрөбүллэргэ бөгү таһыыга ыарахаттар үөскүү сылдьыбыттарын бэлиэтээтэ. Бу тэрилтэбэ, өнгөнү онгоруу иһин, нэһилиэннэ 20-чэ мөлүйүөн солкуобай иэстээх олоһор. Онон хас биридди иэстээх ыал кэмигэр төлөһөн иһэллэрэ ирдэнэр.

Ил Дархан ГРЭС эбийиэктэрин бэрэбиэркэлээтэ

Айсен Николаев Дьокуускайдаагы ГРЭС уонна ГРЭС-2 сылдьан, намыһах температура усулуобуйатыгар эбийиэктэр үлэлэрин бэрэбиэркэлээтэ. Ыстаансыалар оборудованиелара штатнай эрисииминэн үлэтииллэрин, оттон үлэһиттэр сүктэриллибит эбээһинэни ситиһиилээхтик толорон, олохтоохтору уонна тэрилтэлэри энэиэргийэнэн бигэ туруктаахтык хааччыйалларын бэлиэтээтэ. Ил Дархан ону тэнгэ «РусГидро» ПАУо олоххо киллэрэр биир бөдөн бырайыагы - Дьокуускайдаагы ГРЭС-2 иккис учаратын тутуутун хаамытын көрдө. Икки 80 МВт-таах энэиэргийэ блогун түһүмэҕинэн үлэҕэ киллэрдэхтэринэ, 1970 сыллаагы тутуллубут Дьокуускайдаагы ГРЭС-ни солбуйуоҕа, Дьокуускай уонна аттынаагы оройуоннары энэиэргийэнэн эрэллээхтик хааччыйыны лаппа үрдэтиэҕэ.

Онкология киинигэр – үрдүк технологиялаах мэдиссиинэ көмөтө

Айсен Николаев 2024 сыл олунньутугар аһыллыбыт Онкологическай киин үлэтин билистэ. Саҥа киин Саха сирин олохтоохтору дойдуларыттан ырааппакка, үрдүк технологиялаах мэдиссиинэ көмөтүн ылаалларыгар улахан төһүү күүс буоларын бэлиэтээтэ. Киингэ 123 тыһ. мэдиссиинискэй көрүү оҥоһуллубут, барыта 4,4 тыһ. кэрингэ искэн ыарыыта баара быһаарыллыбыт. Саҥа аһыллыбыт эндоскопия киинигэр ааспыт сылга 10 тыһ. тахса көрүү оҥоһуллубут. Уес уонна ноор синньигэс утахтарын аныгы видеоэндоскопия көмөтүнэн көрөр кыахтаммыттар. КТ-чинчийи биэс төгүл уонна МРТ-чинчийи үс төгүл үрдээбит. Эпэрэссийэни оноруу 52%-нан уонна искэни бастакы кэрдийигэр булуу 46%-нан улааппыт.

Айсен Николаев Онкология киинигэр сырытын кэмигэр өрөспүүбүлүкэҕэ эми-тому атыылаһы уонна тарҕаты боппуруостарын дьүүллэстилэр. «2025 сылга чэпчэтиилээх категорияга киирэр граждандар эминэн хааччыллыгы ыарахаттары көрсүбүттэрэ. Саансыалар дойду фармацевтикай ырыынагар элбэх наадалаах эмтэр тийбэт буолууларыгар тиэртилэр. Олоххо наадалаах эмтэринэн чэпчэтиилээх хааччыйыга үбүлээһини улаатыннарабыт, быйыл уопсай кээмэйэ 4 млрд 696 мөл. солк. тэннэхэр, онтон 3 млрд 830 мөл. солк. өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтүттэн көрүлүннэ – бу 2025 сыллааҕар 1,2 млрд солк. элбэх», - диэн Ил Дархан бэлиэтээтэ.

Ыксаллаах быһыыны-майгыны сэрэтиигэ уонна баһаартан куттал суох буолуутун хааччыйыыга хамыһыйа мунһаҕа тэрилиннэ

Мунһаахха оттук сезона бигэ туруктаахтык ааһытын хааччыйы уонна баһаартан сэрэтии боппуруостарын көрдүлэр. Киин улуустарга чоһу тиийи салҕанан барар, быһыы-майгы ураты хонтуруолга турар. Олохтоох салайыны уорганнарын уонна ресурсанан хааччыйар тэрилтэлэри кытта олох-дьаһах хааччыйытын эбийиэктэрин уматыгынан хааччыйыны күннэтэ кэтээн көрүү тэриллибитэ. Биирдиилээн хоһуолунайдарга саппааһы кэмигэр ханатыгы үлэтэ күүһүрэрэ ирдэнэр. Ил Дархан кыһынҕы мунутуур кэмгэ олох-дьаһах эбийиэктэригэр ханнык баҕарар түбэлтэ ураты болҕомтону, түргэн харданы эрэйэрин бэлиэтээтэ. Кыстык этэнгэ аһарыгар өрөспүүбүлүкэ Бырабытталыстыбатын, олохтоох салайыны уорганнарын, уматыгы-энэиэргийэни тиэрдэр, иттиинэн хааччыйар тэрилтэлэр бииргэ түмсэн, дьүөрэлэһэн тэриллээхтээгин ыйда.

Мунһаахха баһаартан сэрэхтээх буолууну хааччыйы боппуруоһа көрүлүннэ. Баһаартан сэрэтиини хааччыйыга биир сүрүн хайысхана олоһор дьэиэҕэ АДПИ диэн буруону биллэрэр автоматическай тэриллэри туруоруу буоларын Айсен Николаев санатта. 2025 сылга итинник тэрил сэрэтиитигэн 450-тэн тахса киһи быһааммыт, 34 киһини эвакуациялаабыттар, ол иһигэр 6 оҕону. Ил Дархан сэрэтэр тэриллэри туруоруу уонна нэһилиэнньэҕэ быһаары үлэтин күүһүрдэргэ, сыл бүтүөр диэри кутталлаах бөлөххө киирэр дьэиэ кэргэннэри 100% хабарга соруудахтаата.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

Улуус баһылыгынын 2025 сыллааҕы үлэтин отчуота саҕаланна

Улууска — бу күннэргэ. Баһылык хас биирдии нэһилиэккэ тус бэйэтэ сылдьан, нэһилиэнньэни кытта көрсүөҕэ.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев ааспыт сылга улууска ыытыллыбыт үлэни-хамнаһы тохсунньу 16 күнүттэн бары нэһилиэктэри хабаан отчуоттуур.

Быйылгы отчуот сүрүн уратытынан – баһылык хас биирдии нэһилиэккэ тус бэйэтэ сылдьан, нэһилиэнньэни кытта көрсүөҕэ. Маныаха кини 22 киһилээх салайар бөлөҕө отчуоту хоту нэһилиэктэргэн саҕалыаҕа. Ол курдук, тохсунньу 16 күнүгэр сарсыарда 11 чааска Арыылааха, күнүс 14 чааска Кытаанааха уонна киэһэ 17 чааска Сылан

нэһилиэгэр отчуоттуоҕа.

Онтон тохсунньу 19 күнүгэр, киэһэ 16 чааска отчуот Соловьев нэһилиэгэр буолуоҕа.

Салгыы Степан Анатолевич тохсунньу 20 күнүгэр, 11 чааска Чакыр, 14 чааска Хайахсыт уонна киэһэ 17 чааска Хадаар нэһилиэгин олохтоохторун иннигэр отчуоттуоҕа.

Тохсунньу 21 күнүгэр – 10 чааска Бахсыга, 14 чааска Алаҕарга онтон 18 чааска Мугудай нэһилиэктэргэ;

Тохсунньу 22 күнүгэр – 11 чааска Төлөйгө, 14 чааска Хоптоҕоҕо уонна 17 чааска Одьулуун нэһилиэктэргэ;

Тохсунньу 23 күнүгэр – 11 чааска Болтоноҕо, 14 чааска Ха-

тылыга, киэһэ 18 чааска Болугурга улуус баһылыгынын отчуота ыытыллара былаанналар.

Тохсунньу 26 күнүгэр, 16 чаастан Чурапчы нэһилиэгэр түмүктүүр отчуот ыытыллыаҕа.

Улууспут олохтоохтору! Бука бары ааспыт 2025 сылга улууспутугар ыытыллыбыт үлэ-хамнас түмүгүн ырытыһар дьонуннаах кэпсэтиигэ, улуус баһылыгынын Степан Саргыдаевы кытары сирэй көрсөн, ирэ-хоро кэпсэтэн, туһааннаах ыйытыларгытын биэрэн, кэскиллээх сонун этиилэри киллэриэххит диэн эрэнэбит.

Хаартыска ааптар тус
архыбыттан ылылынна.

Дьэиэ кэргэн бэлиитикэтэ. Оҕолоох ыаллар төлөөбүт нолуоктарынын чааһын төнүннэриэхтэрэ

Людмила ГОРОХОВА

Быйылгыттан икки уонна онтон элбэх 18 саастарыгар диэри оҕолоох ыаллар (оҕо күнүскү салааҕа үөрэнэ сылдьар буолабына, 23 сааһыгар диэри) төлөөбүт дохуоттарынын нолуо-

гун (НДФЛ) сороһун төнүннэрэр кыахтаннылар. Маныаха дьэиэ кэргэн хас биирдии чилиэнигэр тиксэр дохуоттара тийинэн олоруу алын кээмэйиттэн 1,5 төгүл ылбыттан кыра буолуохтаах. Төрөппүттэр иккиэн 13% ыстаапкалаах НДФЛ төлөөбүт буоллахтарына, иккиэн

көмөнөн туһанахтарынын сөп. Алимэнна иэстэрэ суох буолара ирдэниллэр.

Көмө кээмэйэ төлөммүт дохуот нолуогуттан 7%-гар тэннэхэр. Сайабылыанньаны «Госуслуги» портал, «МФЦ» нөнүө түһэриэххэ сөп.

Эбэрдэлэр

Чурапчы улуунун бэчээтин эйгэтигэр үлэли сылдыар бары суруналыыстары, полиграфистары уонна салаа бэтэрээннэрин идэлээх бырааһынньыктынан улуус салалтатын уонна тус бэйэм ааппыттан Арассыыйа Бэчээтин күнүнэн эбэрдэлибин!

Бу дьонун бырааһынньык араас идэлээх дьону түмэр – хаһыат, тэлэбиидэннэ, араадыа суруналыыстарын, бу эйгэбэ олохторун анаабыт фотографтары, кинигэ, сурунаал таһаарааччылары, полиграфистары, верстальщиктары, бэчээт бэтэрээннэрин. Хас биирдии суруйуу, устуу, хаартыскаба түһэри, кинигэбэ киллэри улууспут олобун устуоруйатын, чулуу дьонун-сэргэтин үйэтиги дьонун орук, үйэлээх өйдөбүл буолар. Үтүө үгэстэри салгы сайыннарыгыт, бэчээт эйгэтигэр саҥа технологиялары тэтимнээхтик киллэриигит, кырдыктаах сырдатыгытынан улууспут үтүө аатын-суолун күннэтэ киэн эйгэбэ иһитиннэрэ, үрдэтэ, тэнитэ туруугут иһин бука барыгытыгар дирин махталбын тиэрдэбин.

Олохпут сайдытыгар туһуламмыт үгүс үлэлэри, түгэннэри, сабалаһыннары сыыска түһэрбэккэ сырдатар, күннэтэ сибизэй сонуннары сэхэргиир, кэрэ кэпсээн кэһиилээх, айар куттаах дьоммут сытыы бөрүбүт хаһан даҕаны сыппабатын! Ааҕааччыгыт, көрөөччүгүт-истээчигит ахсаана күн ахсын эбиллэн, сэргээччилэргит, биһирээччилэргит халыҥаан истиннэр!

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев.

Ытыктабыллаах биир идэлээхтэрбит, суруналыыстар, бэчээт үлэһиттэрэ, уопсастыбаннай кэрэспэдьиэннэр, күндү ааҕааччылар!

“Сахабэчээт” Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай автономиялаах тэрилтэтин уонна тус бэйэм ааппыттан Эһигини идэлээх күннүтүнэн – Россия бэчээтин күнүнэн эбэрдэлибин!

Билингни информация тэнийбит, судургута суох үйэтигэр маассабай информация сириэстибэлэрин үлэтэ ордук суолталанар. Билингни сымыйа сурах күүскэ тарбанар кэмигэр ааҕааччыбыт

“Сахабэчээт” таһаарар хаһыаттарыгар, сурунаалларыгар итэбэйэр, күүтэр. Суруналыыс идэтин баһылаабытыттан, талааныттан, кырдыгы тугуһууттан, түргэниттэн, ардыгар хорсунуттан олус улахан тутулуктаах. Суруналыыс хараба уонна кини сытыы бөрүөтэ буола турары тиэрдэн, уопсастыбаннай санааны үөскэтэр, санааны сытыылыыр, саҕаны арыйар, саҥа сабахтарга угуйар. Кини сытыы бөрүөтүнэн дойдутун уонна дьонун көмүскэлигэр эрэллээхтик турар.

Күндү доботтор! Эһиэхэ бу идэлээх күммүтүгэр сылайары билбэт, хаһан да абырыры билбэт сыралаах үлэбитигэр, сыппаабат бөрүөбүтүгэр, сындаһытбат сындаһынныгыгар ис сүрэхтэн махтанабын. Эһиэхэ үлэбитигэр саҥа үрдэллэри, эйэлээх халлааны, бөбө доруобуйаны, дьолу-соргуну баҕарабын.

Генеральной дириэктэр Ньургуйаана Стручкова.

Бэчээт эйгэтэ сайда турдун!

Эрдээктэр колонката. Тохсунньу 13 күнэ — Арассыыйаҕа Бэчээт күнэ

Людмила ГОРОХОВА

Ытыктабыллаах бэтэрээннэрбитин, уопсастыбаннай кэрэспэдьиэннэрбитин, үлэ үөһүгэр сылдыар эрдээксийэ кэлэктибин, күндү ааҕааччыларбытын Арассыыйа Бэчээтин күнүнэн истигиник эбэрдэлибин! Эһиэхэ уонна чугас дьонугу чэгиэн доруобуйаны, дьолу – соргуну, айымньылаах үлэни, үрдүк ситиһилэри баҕарабын!

«Саҥа олох» хаһыат 95 сыл анараа өттүгэр – 1931 сыллаахха латынны алпаабытынан “Сэссэлисимэ суола” диэн аатынан бэчээттэнэн тахсыбыта. Саха сири оройуоннарын хаһыаттарыттан сахалыы тылынан биир бастакынан тахсыбыт хаһыат буолар. Бу сыллар устата «Саҥа олох» хаһыат өрөспүүбүлүкэ, оройуон, улуус үлэтин-хамнаһын, олобун-дьаһабын, историятын, туруу-үлэһит дьонун, олох бары хайысхатын тиһигин быспакка сырдатан кэллэ. Бүгүнгү күнэ эрдээксийэбит үүнүү-сайды аартыгын тутуһан, тэтимнээх олову кытта тэнгэ хардылаан, хаһыаты таһынан күн ахсын куйаар ситимигэр “санаолох.рф” сайтка, “Чурапча live” телеграм, рутуб ханаалларга, ВКонтакте, Одноклассники публитарга сонуннары суругунан, хаартысканан, видеонан сойуппакка сырдата олорор.

Күн бүгүн «Саҥа олох» хаһыат бэчээттэнэн тахсытыгар 10 үлэһит айымньылаахтык үлэлиир. Кылаабынай эрдээктэр Людмила Горохова, шеф эрдээктэр Елена Макарянская, эрдээктэр Анна Захарова, суруналыыстар Семен Жендринскэй, Марфа Петрова, Наталья Сибирякова улууспут сойбот сонуннарын ааҕааччыларбытыгар тиэрдэллэр. Маны тэнгэ Лидия Попова хаһыаты көмүүтүргэ таһар, полиграфистыгар. Менеджеринэн дирин билиилээх Дария Лыткина, переплетчигынан Аксиния Лыткина бэринилээхтик үлэлиилэр. Оттон хаһыаты тэрилтэбит биир тутуу үлэһитэ Федор Протодьяконов бэчээттиир.

Тохсунньу 13 күнүгэр Арассыыйа Бэчээтин, бэчээт эйгэтин үлэһиттэрин идэлээх күннэрэ үгэскэ кубулуйан сылын ахсын бэлиэтэнэр. Бу күн Дьокуускай куоракка көрдөрөр-иһитиннэрэр эйгэ үлэһиттэрин наһараадалыыр үөрүүлээх тэрээһиннэр ытылыннылар.

Күнүс 1 №-дээх Бырабыыталыстыба дьэтин саалатыгар тэрээһин үөрүүлээх чааһа буолан, идэ бастыгына Ил Дархан, СӨ Бырабыыталыстыба-

тын Бочуотунай грамоталарын, Махтал суруктарын, судаарыстыбаннай наһарадалары туттулар. Манна «Саҥа олох» хаһыат кэлэктибэ, бэчээт эйгэтин сайдытыгар дьонун кылаатын, айымньылаах, таһаарылаах үлэтин иһин, Ил Дархан уонна Бырабыыталыстыба дьаһалтатын салайааччыта Георгий Михайловтан Ил Дархан «Махтал суругун» туттубут.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Инновацияҕа, сыппара сайдытыгар уонна инфокоммуникационнай технологияларга миннистирэ Петр Николаев «Саҥа олох» хаһыат шеф редакторыгар Елена Макарянскаяга өр сыллаах, үтүө суобастаах үлэтин иһин, «Саха Өрөспүүбүлүкэтин бэчээтин туйгуна» бэлиэни туттарда. Елена Гаврильевна «Саҥа олох» хаһыат эрдээксийэтигэр айар үлэтин 2010 сыллаахха кэрэспэдьиэннэн сабалаабыта. Салгы үүнэн, эппиэттиир сэкирэтээринэн, эрдээктэр-дириэктэри солбуйааччынан, күн бүгүн шеф эрдээктэринэн таһаарылаахтык үлэли-хамсы сылдыар. Айымньылаах үлэтин устата улууспут олобун-дьаһабын, тыа сири үлэһит дьонун-сэргэтин сырдатан кэллэ, хаһыакка «Холумтан», «Чурапчы нэһилиэгэ», «Чөмчүүк» курдук анал балаһалары таһааран ааҕааччы хайбабылын ылыан ылар.

Маны сэргэ «Саха Өрөспүүбүлүкэтин бэчээтин туйгуна» бэлиэ эрдээксийэбит биир тутуу үлэһитигэр менеджер Дария Лыткинаҕа ананна. Кини 2010 сылтан эрдээксийэбитигэр экэнэмиис – бузаалтырынан таһаарылаахтык үлэлэн кэллэ. Үгүс сылларга тэрилтэбит үбүн-харчытын боппуруоһун салайан, учугутун сааһылаан, матырыйаалынай базабыт хангырыгар дьонун кылаатын киллэрэр. Ону таһынан Дария

Николаевна үгүс саҥа кинигэни тус бэйэтэ эрдээксийэлээн таһаарар айар куттаах киһи буолар.

Күн иккис ангаарыгар Бэчээт дьэтигэр хаһыат, сурунаал, тэлэбиидэннэ үлэһиттэригэр анаммыт үөрүүлээх тэрээһин ытылынна. «Сахабэчээт» тэрилтэ 2025 сыллаагы үлэ түмүгүн таһааран, өрөспүүбүлүкэбэ бастыг үлэлээх эрдээксийэлэри бэлиэтээтэ. Манна «Тыл күүһэ» куонкурус түмүгүнэн «Саҥа олох» хаһыат «Сетевое издание — 2025» номинацияҕа бастакы миэстэ буолары ситистэ. Бу дьонун ситиһи кэлэктиип сыллаагы сыралаах үлэтин түмүгэ буолар.

Салгы СӨ бэчээтин туйгуна, СӨ суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ Ольга Шепелева аатынан өрөспүүбүлүкэтээги куонкурус “Бастыг репортаж” анал аат хаһаайкатынан «Саҥа олох» хаһыат кэрэспэдьиэнэ Марфа Петрова буолла. Марфа Васильевна үгүс дьоруойдарын хаһыакка тиэкиһинэн үйэтигэрин таһынан, социальной ситимгэ кинилэр тустарынан видеороликтары устан таһаарар, үгүс ааҕааччы сэнээритин тардар. Бу куонкурус Уус Алдан улуунун “Мүрү саһарҕата” хаһыат көбүлээһининэн, “Сахабэчээт” тэрилтэ, СӨ Суруналыыстарын сойууһун тэрийиитинэн ытылынна.

Бу бэлиэ күн биһиги үлэбитигэр төһүү күүс буолар дьоммутугар, уопсастыбаннай кэрэспэдьиэннэрбитигэр, суруйааччылар түмсүүлэрин чилиэттигэр, ыкса үлэлээх тэрилтэлэритигэр, бэринилээх ааҕааччыларбытыгар дирин махталбытын тиэрдэбит! Үлэбитигэр-хамнаскытыгар айымньылаах, ситиһилээх үлэни баҕарабыт! «Саҥа олох» хаһыаты ааһыг, сэргээн, биһигини кытта бииргэ буолун!

Ааспыт сүрүн түгэннэрэ

Ситиһии. Санга тутуулар үлэбэ киириилэрэ, аспаал аһыллыыта, гаас ситимин тардыллыыта, санга бырайыактар, тэрилтэлэрбит, биир дойдулаахтарбыт өрөгөй кыайыылара – бу барыта биһиги улууспут ааспыт сылга сүрүн умнуллубат түгэннэрэ буолаллар.

Егор Борисов аатынан улуусса аһылына

Былырыын, 2024 сыллааха Чурапчы нэһилиэтин дьоктааттарын быһаарыларынан эрдэ Емельян Ярославскай аатынан улууссаны уларытан, РФ сенатора Егор Афанасьевич Борисов аата ингэрilibитэ. Оттон ааспыт сайын, атырдьах ыйын 15 күнүгэр, кини төрөөбүт күнүгэр сөп түбэһиннэрэн, хаһан эрэ өрдөөбүтэ, Дьөгүөр бэйэтэ олохтооһун оройуонугар сагалыы аспаалламмыт суол үөрүүлээх арыллыыта буолла.

Куохара үрэх кытыла тупсарыллыа

Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлүү «Куорат тупсабай эйгэтин тэрийии» федеральнай бырайыагынан Куохара үрэх кытылын тупсарар үлэ ытыллыа.

Куорат тупсабай эйгэтин тэрийиигэ туһуламмыт Бүтүн Арассыытатаабы бастыг бырайыактар куонкурустарыгар Саха сириттэн 15 бырайыак кытылытыттан, 7 бырайыак кыайылаабынан ааттанна.

Ол иһигэр Чурапчы нэһилиэтин «Куохара үрэх кытылын тупсаран онгоруу» бырайык киирдэ. Кыайылаахтары Казань куоракка ытыллыыт дойду субъектарын форумугар быһаарбытара.

Бырайыакка таас муостаттан сабалаан, А.К.Софронов аатынан спорт саалаба диэри, үрэх кытылынан дьон олохтон сынньанар сирдэрэ, хачыаллар, ону сэргэ самокатынан, бэлисэпитинэн хатааһылырга аналлаах суоллар, спортивной комплекс иннигэр тренажердар, тротуардар уонна да дьобус архитектурнай тутуулар киирдилэр. Бу бырайыак суумата, быһа холоон, 66 мөл.солкуобайга тэнгэнэр.

Одьулуунтан

Афанасий Седалищев
«Үлэ киһитэ» бириэмийэни тутта

Ил дархан Айсен Николаев сылын айы «Үлэ киһитэ» бириэмийэни туттарар.

2025 сылга бу бириэмийэни биир дойдулаахпыт, Чурапчытаабы аграрнай-техническэй колледж үлэһитэ Афанасий Афанасьевич Седалищев тутта.

Афанасий Афанасьевич 80-нус сылларга үөрэбин бүтэрэн кэлиэбиттэн, Чурапчытаабы колледжка педагогуна үлэлээбитэ номнуо 40-ча сыл буолла.

Юлия Макарова – сыл бастыг учуутала

Дьоккуускайга үөрэх эйгэтин үлэһиттэрин биир сүрүн, идэ сатабылын көрдөрөр, үгэскэ кубулуйбут «Сыл бастыг учуутала» өрөспүүбүлүкэтээби куонкурус ытылынна. Мунгутуур кыайылаабынан С.К.Макаров аатынан Чурапчы гимназиятын англия уонна кытай тылын учуутала Юлия Макарова ааттанна.

Күөн күрээскэ бэйэлэрин улуустарыгар кыайыт 19 бастыг учуутал кытынна.

Биир дойдулаахпытыгар Юлия Мироновна Саха сирин чизин бүтүн Арассыытатаабы куонкуруска ситиһиилээхтик, дьобуннаахтык көмүскүүрүгэр, үлэтэ өссө таһаарылаах буоларыгар бабарабыт.

Мындабаайыга санга дьиз аһылына

Ахсынньыга Болугур нэһилиэгэр «Хаарбах туруктаах дьизтэн көһөрүү» бырагырааманан 13 кыбартыралаах, толору хаачылылаах таас дьиз үлэбэ киирдэ. Дьиз аалай кыһыл лиэнтэтин быһыы быһа холбонуу нөнгүө буолла. СӨ Ил Дархан Айсен Николаев эбэр-дэлээтэ.

Тутууну Петр Архипов салайааччылаах «Томтор» ХЭТ ытыта. Олохтоохтор санга дьизэбэ киирэн үөрүүлэрэ үгүс, тутуу хаачыстыбалаабын бэлиэтээтилэр, Санга дьыл иннинэ күндү бэлэх буолбутун эттилэр.

Санатан эттэххэ, улууска күн бүгүн бу бырагырааманан 47 дьиз, 948 кыбартыра тутулан, 2430 олохтоох санга дьизэлэннилэр.

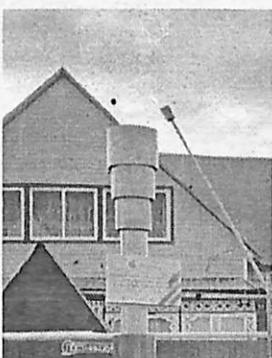

«Туллукчаан» бастыг уһууаан итиэннэ Ил Дархан граныг кыайылааба буолла

Чурапчы нэһилиэтин «Туллукчаан» оҕо сайдар киинэ үлэтин үрдүк көрдөрүүлэринэн, сыл түмүгүнэн өрөспүүбүлүкэтээби «Тыа сирин бастыг уһууаана» куонкурус кыайылаабынан табыста. Бу үрдүк аат ингэрilibитэ кэлэктиип сыралаах үлэтин, саганы киллэриигэ бабаларын түмүгэ буолар. Ону таһынан өрөспүүбүлүкэбэ үөрэх тэрилтэлэрин икки ардыларыгар ытыллыыт инновационнай бырайыактары көрүү Нам улуунун Хамабатта нэһилиэгэр үс күннээх күрэх түмүгүнэн кыайылаабынан тахсан, Ил Дархан граныг ылары ситистилэр. Бу грант уһууаан үлэтин өссө кэнгэтэргэ, санга ньымалары киллэрэргэ улахан кыабы биэрэр.

Чурапчыга күөх төлөн 10-с пусковой ситимэ холбонно

Чурапчы улуунугар Дойду Бэрэсидьиэнин соруудабынан ылыныллыыт социальнай гаастааһын бырагыраамата ситиһиилээхтик үлэлиир. Саха өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннаһын күнүгэр Чурапчы нэһилиэтин «Спортивной» түөлбэтигэр 10-с пусковой гаас ситимэ холбонно,

олохтоохтор үөрүүлэрэ мунура суох.

Бэлиэ түгэнинэн СӨ Ил Дархана Айсен Николаев быһа биэриинэн холбонно, нэһилиэк дьонун-сэргэтин эбэр-дэлээтэ.

Чурапчылар түөрт кылаан бириһи ыллылар

От ыйын 3-5 күннэригэр төрт уһууаан олохтоох аһыах ахсааннаах хотугу норуоттар кэрэ айылбалаах дойдуларыгар - Нерюнгри куоракка өрөспүүбүлүкэтээби XVIII-с Олонхо ыһыаба үрдүк таһымнаахтык ытылынна. Быйыл Нерюнгри куорат тэриллибитэ үбүлүөйдээх 50 сылын туолла. Онуоха ыһыабы олус бэлэмнээх көрүстүлэр, санга онгоруллубут «Таастаах» пааркатыгар ыһылына. Чурапчы улууна XVIII-с Олонхо ыһыабын хас биирдии түһүлгэтигэр ситиһиилээхтик кытынылар.

Түөрт кылаан бириһи уонна бириистээх миэстэлэри ыллыбыт. Ону сэргэ анал ааттар бааллар. Саамай улахан кыайы Олонхо күрээбэ буолар. Ыһыах устуоруйатыгар дьахталлартан бастакынан кылаан кыайылаабынан биир дойдулаахпыт Сусанна Лазарева буолан, 700 тыһ. суумалаах сэртипикээтинэн набаарадаланна.

«Манчаары ооньууларыгар» - Чурапчыг улуунун хамаандата I миэстэ

Ытык Таатта сиригэр-уотугар от ыйын 7-12 күннэригэр XXII «Манчаары ооньуулары-2025» ытылынна. Чурапчы улуунуттан 120 спортсмен 11 көрүнгэ ситиһиилээхтик күрэхтэстилэр. Ол түмүгэр чурапчылар бэйэбит бөлөхпүтүгэр кыайы өрөгөйүн билэн, «Чурапчы – спорт туоната» буоларбытын бигэргэттибит. Иккис миэстэ Уһууаан Бүлүү, үһүс Таатта улууна буоллулар.

Санатан эттэххэ, 35 улуустан 1521 күрэхтэһээчи кытынна, 9 рекорд олохтонно.

Бэлэмнээтэ Ма́рфа ПЕТРОВА.

Үтүө санаанан салайтарар биир дойдулаахпыт

Интервью. Анал байыаннай дьайыыга үгүс көмөнү онгоро сылдыар волонтер Ульяна Слепцованы кытта кэпсэтибит

Наталья СИБИРЯКОВА

Дойдубут үрдүнэн абыайах сылтан бэттэх уустук кэмнэр бүрүүкээтилэр. Пандемия кэнниттэн өр-өтөр буолбакка, аны анал байыаннай дьайыы сафаланан, дьон-сэргэ да өйө-санаата биллэрдик уларыйда диэххэ сөп.

Ол эрээри ханнык да уустук кэмнэ киһиэхэ киһилии сыһыан, бэйэ-бэйэбэ көмөлөсүү, хардарыта өйөнсүү эрэ баар буоллабына, киһи инникигэ эрэлэ күүһүрэр, сүппэт. Сэри хонуутугар хорсундук туруулаа сылдыар Сахабыт сирин уолаттарыгар бу сылларга улууспут, нэһиликтэр дьаһалталара, аһыныгас сүрэхтээх, үтүө санаалаах биирдирдэлэр да дьон үгүс көмөнү онордулар, онгороллор даҕаны. Биир оннук киһинэн Мугудай нэһилиэгин олохтооҕо, волонтер **Ульяна Слепцова** буолар. Бүгүн кинини кытары сэлэргэстибит.

●●● **Ульяна Дмитриевна, маннай бэйэбин кылгастык билиһиннэр эр.**

○○○ Мин Мугудай оскуолатын 1985 сыллаахха бүтэрэн баран, икки сыл сопхуоска баяннык-сыгынан үлэлээбитим. Ол кэннэ СГУ-га үөрэнэ кирибитим да, сөбүлээбэккэ, үөрөхпүн быраҕан баран, Тыва хаһаайыстыбатын техникумугар кириэн үөрэнэн, зоотехник-бэтэринээр идэтин баһылаабытым. Онтон 2013 сыллаахха ДьГТХА (Тыва хаһаайыстыбатын академията) кириэн, 2018 сыллаахха, орубуна 50 сааспар, үрдүк үөрэх дипломун тутан, бу билигин кэмнэ диэри тыва хаһаайыстыбатын исписэлиининэн төрөөбүт дойдубар Мугудайга үлэли сылдыабын. Олоҕум аргыһа Бахсыттан төрүттээх Игнатий Кэнчэрович Слепцов диэн. 1997 сыллаахха ыал буолбуппут. Икки оҕолоохпут. Кэргэним билигин ОДКХ-да операторунан үлэлиир. Уолбут Айтал дьэ тутуунан дьарыктанар, былырыын Саха дьонун кэрэчээн киийит кыыс афалан, оҕолонон, Дьокуускайга олоролор. Кыыспыт Мария Казахстанга Алматы куоракка Туран университетка 3-с кууруска үөрэнэр.

●●● **Хаһаагыттан тыва хаһаайыстыбатын исписэлиининэн үлэлигини?**

○○○ Тыва хаһаайыстыбатын исписэлиининэн 2011 сыллаахтан үлэлибин. Саамай улахан ситиһиит диэн Мугудайга «Чаран» агрокластеры тэрийи буолар. Манна 20-чэ эдэр ыччат көһөн кэлэн дьэ-уот туттан, сөһү, сылгы ииттэн сафалаабытара. Билигин кэмнэ, хомойуох иһин, үксүлэрэ көһөн барбыттарын да иһин, оччолорго күүстээх, күүрээһнээх үлэ ытыллыбыта.

Үлэли кирибит сылбар

кураан сыл буолан, атын улуустартан от көрдөөһүнэ, ону афалтары үлэтэ күүскэ тэриллбитэ. Оту ыалынан рулонунан аафан түнгэтэрит. Төһө да ыараханын иһин, бэрт уопут буолбута, инньэ гынан кэнники кураан сылларга оппутун Ньурбаттан, Кэбээиттэн булан афалтара сылдыбыппыт. Үлэм түмүгэ сыаналанан, «СӨ тыва хаһаайыстыбатын туйгуна» бэлиэлээхпин.

●●● **Анал байыаннай дьайыы сафаламмытын кэнниттэн, аан бастаан, хайдах, хаһан көмө хомуйан сафалаабыккыны?**

○○○ Биир дойдулаахпыт Светлана Дьодорова 2022 сыллаахха байыастарга ас хомуйан ыталаан эрэр кэмэ этэ. Арай, биир күн «араанньы буолан эмтэнэр уолаттарга кус наада, ким эмэ көмөлөһүө дуо?» диэн төлөпүнүгэр статус таһаарбыт этэ. Ону көрөн, «арай хомуйан көрдөхкө» диэн санаанан түөлбэм олохтоохторугар уонна кэлиэргэлэрбэр, тыва хаһаайыстыбатын исписэлиитэригэр биллэри ыталаабытым. Соһуйуом иһин, түөлбэм олохтоохторо (ол киэхэ орубуна мунньах буолбута) пакетинан кус афалтан туттардылар. Онтон сарсыныгар Чурапчыга кирибитим – кэлиэргэлэрим эмиз афалтаабыттар. Кытаанахтан Ульяна Григорьевна, Бахсыттан Марфа Дмитриевна элбэҕи афалбыттар этэ уонна Игорь, Татьяна Васильевтар икки пакет күүһү туттаран кэбиспиттэрэ. Дьэ-бэр афалан куулга укпутум – 2 куул буолбута. Оччолорго сага сафалыыр буолан, үргээбэккэ, таксинан ытан кэбиспитим. Светлана Владимировна үөрэн, соһуйан туттут этэ. Аны күһүнгү мунҕа кэмэ кэлбитэ, инньэ гынан аны балык ыһаарылаан ытыахха дии санаан бэлэмнээн барбыппыт. Киһи тугу эмэ сафалыырыгар, бастаан, чугас дьонун көмөлөһүнэрэр, оннук курдук 82 саастаах ийэм Мария Тарасовна эдьийбинээн Федора Дмитриевналыын биир бидэрэ балыгы ыһаарылаан биэрбиттэригэр,

эбии нэһиликтэри дьаһалтатын кыргытара, чугас ыалларым көмөлөһөн, Акулина Николаевна дьаһаайытынан, 3 дьаһаайк балыгы ыппыппыт.

Онтон тохтоон хаалбакка, эт-ас хомуйуун сафалаабытым. Мугудай дьон-сэргэтэ уруккуттан дьонно утары кэлэн көмөлөһөр үтүө үгэстээхтэр. Онон үлэлииргэ ыарахаттары көрсүбэккэ, биллэри таҕыста да, «кэлэн ыл», эбэтэр «ханна бааргыны, илдэбит» диэн эрийэ, суруйа олоролор. Ол курдук, саамай үөрэрим уонна киэн туттарым диэн – сорох дьон оннооҕор атылаһан ылар этиттэн кытары ытар. Тыва хаһаайыстыбатын исписэлиинэ буоларым быһытынан, ким сөһүлээһин билэр буоллабым дии. Ол курдук, бири холо-бурдаатахха, Анна Кирилловна Сивцева – өр кэмнэ иитээччинэн үлэлээбит нэһиликтэ ытык кырдыаас буолар. Кини бэйэтэ ынаҕа-сөһүтэ суох эрээри, бу көмөтөн тора турбакка кытыһар. Кини курдук элбэх киһи ытар. Анастасия Николаевна Захарова салайааччылаах (билигин 5-с кылааска үөрэнэр оҕолоро) «Орлята» диэн хамаандаларынан саллааттарга сурук суруйан, ас хомуйан кытыспытара. Билигин бу кылаас салайааччыта – Вера Дмитриевна Ваишева. Бу оҕолор үчүгэйи онороллоруттан киһи үөрэр. Улаатан да баран, бу хаачыстыбалара хаалыа суоҕа диэн бигэ эрэллээхпин.

Онтон салгы «отон хомуйан барыанньалаан ытарбыт дуу» дии санаан, хомуйан барбыппыт. Арай, отоммут 80 киилэ буолла. Итиччэ элбэҕи сатаан барыанньалаабаппыт буолла дии. Ону «Чурапчы» ТХПК оччотооҕу дириктэригэр Алексей Гаврильевич Егоровка кириэн сироп онорорго көрдөспүппүн, үөрүүнү кытта сөһүлэһэн, Чурапчы улуунун дьахталларын түмсүүтэ саахар упуосунсардаан, ылан, илдэн биэрэн, бэрт түргэнник сироптаан биэрбиттэрин ыппыппыт. Бу сироп, дьэ, тийэн, саллааттарга күүс-көмө бөҕө буолбута. Онон ТХПК үлэ-ниттэригэр, чуолаан Алешаҕа,

Айтаҕа улахан махтал-бын тизэрдэбин.

Уопсайа 400-чэкэ кус араас көрүнэ, 650 киилэ ынах, убаһа этэ, 300 литр отон сироба, 8 дьаһаайк ыһаарылаабыт собо балык, 5 дьаһаайк буспут бурдук ас ытытыллына. Билигин отон хомуйа сылдыабыт, ону сироптаан ытытыахпыт.

●●● **Хомуйан баран, салгы бу ас айаннаан тийэригэр хайдах тизэрдилэрий?**

○○○ Аспытын барытын дьаһаайктаан, суруктаан Светлана, Владислав Дьодоровтарга ытытабыт. Бастаан, тугу ыппытытын суруйбакка ытар этитбит, билигин тугу укпуппутун, хас киилэлээгин барытын суруйан, тийдэ да, айанныыр гына эти кырбаан, өлүүлэргэ үллэрэн, күүһү үргээн, астаан, вакуумнаан ытытабыт. Манна наар көмөҕө кэлэр дьонтон улам биир хамаанда тэриллэн барбыта, уопсай сүбэнэн түмсэ түһэн барытын бэлэмнибит. Ол курдук, З.М.Лоскина, А.С. Сивцева, А.Н.Жиркова, А.Н.Тостоухова, С.А. Попова, М.Д.Васильева, К.Г.Аммосова, И.И. Аммосов, Ф.Д.Толстоухова өрүү баар буолаллар уонна саамай улахан көмөнү кэргэним Игнатий Кэнчэрович онорор. Сорох ардыгар Бэстээххэ илдэн моторканан ытытабыт, ону уолбут анараа биэрэккэ көрсөн, ылан, илдэн тиксэрэр. Бу тийбит аһы барытын Дьодоровтар наардаан госпиталларга тизэрдэллэр. Саллааттарга аспыт тийэн, үөрэ-көтө олоролорун көрдөхпүтүнэ, олус диэн долгуйа үөрэбит, киэн тутта саныыбыт. Сүрдээх улахан суолталаах үлэҕэ кытыһарбытыттан астынабыт. Хомойуох иһин, араастаан сангар дьон баалларыттан киһи хараастар. Ардыгар «кэбис, тохтуохха» дии санаан ылабын, ол эрээри иннибит хоту баран иһэбит буоллаҕа дии, төрөөбүт дойдуларын миннигэс сахалыы аһа-үөлэ тийдэһинэ, байыас уолаттарбыт төһөлөөх үөрэллэрэ, кылгас да кэмнэ чэпчиллэрэ, дьоллонолоро буолуой?! Үтүө санаалаах дьон син биир элбэх. Аспытын үксүн Мугудайбыт суоппар уолаттарынан ытытабыт, буор-босхо илдэн биэрэллэригэр ис сүрэхтэн махтанабыт.

Аска-үөлгэ, көмөҕө кытыспыт дьоммун, төһө кыалларынан, хаартыска түһэрэн хатаан иһэбин да, сорохтор түһүмээри, уһуллумаары куоҕа сатыллар, ону этэбин ээ: «Бу барыта устуоруйаҕа тиһиллэр, кэнники сиэннэргит, хос сиэннэргит көрүөхтэрэ, биһиги дьоммут көмөлөспүттэр эбит диэн киэн туттуохтара», – диэн. Барыта бүтүбүнэ, фото-кинигэ онорон нэһиликт мусуойугар туттарар баҕа санаалаахпын. Онно толору испиһэк да баар буолуо, хаартыскалар, видеолар

баар буолуохтара.

●●● **Эн бэйэң үлэн таһынан кэтэх хаһаайыстылаахыт дии? Бириэмэн барытыгар тийэр гына хайдах аттараҕыны?**

○○○ Тыва ыла буоларбыт быһытынан хотонноохпут, 20-чэ сөһүлээхпит, сылгылардаахпыт. Үлэбитин үлэлээтибит, хотоммутун көрдүбүт да, бириэмэ баар буоллаҕа дии. Байыаннай дьайыыга аналлаах көмөҕө ити хамаандам өйөбүлэ олус күүстээх. Наада буоллабына, маннаағы дьаһалтатан кэлиэргэ кыргыттарым Екатерина, Ирина, Туяра эмиз көмөлөһөллөр.

●●● **Иллэн кэмгэр тугунан дьарыгыгарын сөһүлүүгүнү? Дьэ кэргэнигэр сыллата тутуһар туюх үгэстэрдээххити?**

○○○ Иллэн кэмгэр баайынан дьарыгырабын. Саамай сөһүлүүр дьарыгым – дьэ, ол. Араас бэргэһэлэри баайабын, макраменан, ротанг матырыһаалынан ону-маны онорорго эмиз дьарыктана сатыыбын.

Дьэ кэргэнинэн үгэспит диэн оҕолорбутун, аймахтарбытын мунньан көрсөбүтүн, араас бэһилээй оонньуулары оонньуурбутун сөһүлүүбүт. Оҕолорбут кырларыгар төрөөбүт күннэрин, аймах оҕолору барытын мунньан, хайаан да ылар этитбит.

●●● **Сага сыл сафаланытыгыгар ыра санааларыгын ситиһэргэ сыал-сурук туруорунааччыгы дуо? Холобур, билигин саамай улахан ыра санаан тугуй?**

○○○ Сага сыл сафаланытыгыгар хайаан да сага сыаллары туруорунабын уонна онтукабын олоххо киллэрэргэ хайаан да дьулуһабын. Сороҕор «чэ, баҕар кыаллыа суоҕа» диэн санаа кириэр, ону олох күүскэ үлэлэһэн, киэр кыйдаан, баран иһэбит, сыалбытын ситиһэбит. Бу да сылга сага сыаллардаахпыт. Ону туюла илигинэ кэпсээһин баҕарбаппын.

●●● **Биһиги ааҕааччыларбытыгар тугу баҕарыан этэй?**

○○○ Сыл-хонук наһаа түргэнник баран иһэр, онон тугу санаабыккытын барытын олоххо киллэрэ сатаан, туюктан да толлунан диэн этэ. Дмитрий Толстоухов диэн үйэтин тухары суоппардаабыт афалаах этим. Кини дьонно үгүс үтүөнү онорбут буолан, билигинэ диэри афам аптарытыатынан туһанабын диэххэ сөп. «Миитэ кыһаҕын дуо, мин табаарыһым этэ», – диэтэхтэринэ, үөрэбин. Онон дьонно үтүөнү онорбуккут син биир эргиллэн кэлэр, онон элбэх үтүөнү онорун, дьоллоох буолун!

КҮӨЛ БААЙДААХ – БАЛЫК ЫАМНААХ

Хара сирэ-уота былыр былыр-гыттан хара тыа булдуан, эмис соботунан чугас-ыраах суон сурабырар, кэпсээнгэ киирэр буолара.

Ол быстыбат быйаннаах бэйэтэ этингээх ардах ааспытын кэнниттэн тыа баһаара туран, урукку күөллэр онгойо уолан, көрбүт эрэ сөбүөн курдук, курус көрүнгэммиттэр.

Күөрэлээх хабыллар хаба ортотугар куртуйах кутулар халдыаа-йытын тэллэбинэн төгүрүк күөл-лээх. Уот курааннга добуһуол-латан, эбиитин, хоруу үөскээн, муоҕа-бадараана баһыллан тахсыбыт. Күөл күһүнгү ардахтарга өңсүйэн, өссө урукку хаатынан буолара хаалбыт. Ааспыт саас уута уолан, собото-мундута бадараанын кытары баһыллан тахсыбыта, суор-тураах аһылыга буолбута диэн биһиэхэ таайбыт Саанньа кэпсээбитэ. Онтон "Куһа-бан – үчүгэйдээх" диэбитти, күөл тулатыгар чугас саҥа көрдүгэн баар буолбут.

Күөх саас үгэннээн, от-мас көбөрөн эрдэбинэ, Күөрэлээх өтөбөр салайар кылааһым оҕолорун илдьэ, похуоттуу сылдыбылпыт. Сотору буолаат, күөс-чэй оргутаары, түбүгүрэ сырыттапына, оҕолорум: "Оо, тыыраахылар", - дэһэ түстүлэр. Өйдөөн-төйдөөн көрбүппүт – тыыраахылар бары, үтүктүспүт курдук, балык ытырылаахтар. Киэн Хаастаах эбэттэн сыал-сорук онгостон, балыга быстыбыт күөлбүтүгэр

байытар былааннаах курдуктар айылҕа айдарылаахтара, балык аһылыктаах кырбый кынаттаах, соһуйбут курдук ыһыы аҥаардаах сангалаах – тыыраахылар.

Мин оҕолорбор, тоҕоос көс-түбүччэ, айгыр силик айылҕабыт алдьархайын оһорунар биир түгэнин туоһулар буоллугут, - диэн кэпсибин: "Оннооһор ити көрөр тыыраахыларгыт аһыыр-сиир астарын эрдэттэн хаһаанан, тобулан, ырыта, толкуйдуу сылдыаллар. Төһө даҕаны, айылҕаттан бэрил-либит инистиин, онгоһуу буолбутун иһин. Онон биһиги, удьуор-харалы булчуттар, балыксыттар мааны сиэннэрэ, ити күөл атабар ордон хаалбыт хоргуйан тыыннара быстара эрэ хаалбыт соболору, мундулары саҥа көрдүгэнгэ ытыахпыт".

Оҕолор аһаан - сиэн бүтүлэр. Төрөөбүт айылҕабытыгар кыракый даҕаны буоллар, туһалыыр санаабыт барыбытын кынаттыы, хайдах эрэ салгынгга уйдара сылдыар курдукпугут. Кыралыын - улаханнаын икки куултан ордук собону биэдэрэнэн баһан, көрдүгэнгэ ыттыбыт. Оҕолор өссө санаалара көннүөрөн, күн сарсын бары кэлэн, Хаастаах эбэттэн хоно сытан туулаан, ардыахтаан собо ытарга сүбэлэстибит. Мин, аҕа саастаах учууталлара, балаакка аҕалан туруоруох буоллум.

Аҕыйах сыл ааста... Балык хаста даҕаны ыата. Онтон күһү-нүгэр мунгхалаан, бачача элбэх балыгы ылбыт сурахтаахтара...

						"Саха омук тыла ... уутун курдук ыраас" (А.Ачч.)	Бэрт чэпчэки
	Босхо ыыт, сымнат		Сотору		Аймахтаһы тыла		
	Тутуу үрдүн сис бэрэбинэтэ		Батары киирэр курдук				
Г.Багынанова киинэтэ							
Эн сарсын үлэли кэлэ-йэбин	Үлэ ... эрэр (бүтүөхчэ)	... түөстээх		Соһуйбут омуугар өйө көтө сыһар	Сурунаал		Өң-тот дьүһүн
				... унгуор	Түксү, сөп буолуо		
	Собо иһэ	Дьөл			Хаппах		
... өнгүргэстээх				"... дойду ... дьону ордорор" (Сайа)		Ыллык суол	
			Артыыс үлэтэ				Куорат таһынаабы сэлиэннэ
			Үгкүү ансаамбыла		Сымыйа-кырдык ыккардынан кэпсээн		
... саас олох сарсыардата							
		Ый кыыһын тэрилэ			Кыа ... (от)		
Норуодунай суруйааччы	... унгуоба					Хайы...	
				Улахан тэрээһиннээх бырааһыннык кэнсиэрэ			
... утары						... гыммат	

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 14» ылылынна. Хаһыат 49 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** Кинтэн, саад, бул, Левитан, Герасимов, салама, кум, салар, тыыл, аата, Верн, уос, аалын, ипподром, дуулаба, ыйга, Данко, үүн. **Сытыары:** Кубертен, Латынина, эттик, үп, ун, ода, олом, Одун, Ноев, борук, олобуанан, тума, салааска, мата, Дьарааһын.

ИГИРЭЛЭРДЭЭХ ЭҢЭ

Күһүөрү сайын эһэбинээн Бараайы таас үрэх кытытынан иирэ талах ким эрэ кэлэн олордон ааспытынны, суолу кыйа кэккэлэһэ үүм-мүтүн сонургуу көрө-көрө, ыллык устун хордоһойу батыһа баран истибит.

Эһэм кытта кырдыбыт кытылынан, бука, кырата сүүстэ кэлэн ааспыт суолун кытытын эмиз саҥа көрбүтүү одуулурун сороһор соһуйарым даҕаны баар суол.

Эһэм тохтуу биэрдэ: «Тукаам, көр эрэ, игирэ оҕолордоох эһэ бултуурун көрдөрөн, ыччаттарын аһы-үөлү хайдах-туох буларга-таларга үөрэтэр».

Кырдык, үөһэттэн барыта ытыска ууруллубут курдук көстөр. Ийэ эһэ ити быйылгы оҕолорун хайдах бултаан аһырга үөрэтэр эбит. Харгыга туран, сүүрүк аҕалбыт балыктарын күтүр улахан баппаҕайынан кыйыр тааска хаһыйар. Ону биир оҕото кууһан ылан, иккилии гына пааралаан, кытылга кэк-

кэлэтэн иһэр. Онтон кини доһоро, оҕо-оҕо курдук, мэник-тэник эрэйдээх быһылаах, ийэтэ хаһыйбыт балыгынан оонньуур, чалым ууга ытан, хайдах устарын кэтээн, көрөн-истэн көрүдү-үөстэнэр. "Ийэлэрэ билигин бэрээдэктирэ буолуо", - диэтэ эһэм.

Чочумча буолаат, ийэ эһэ көрдө быһылаах: игирэлэри иккиэннэрин күрдэх курдук баппаҕайынан таһыйан лабырбатан, ытаһан, айманар сангалара оргуйда. Онтон сабырбахтарыттан ылан, сиргэ быраҕаттаата уонна арааһа, бэйэтэ эрэ талбытын тутар сылбаҕынан баттатан кэбистэ. Ити кэннэ уоскуйбут быһыынан үөһээ диэки хааман лэппэрдии турда. "Аны бэйэтэ балыкты барда", - диир эһэм. Салгыы кини кэпсиир: «Эһэ балаҕан ыйын бүтэһигин эргин арба-бар киирэр. Киирээт даҕаны, сытан утуйан барбат, бэл, арбаһын аанын даҕаны саптыбат. Арбаһын ааныгар төбөтүн ууран тыас - уус иһиллиир. Сиргэ сытан иһиллээтэххэ, киһи эмиз

ыраабы даҕаны, тыаһы даҕаны чуолкайдык истэр.

Онтон маннайгы хаардаах хаһынар кэннилэриттэн тымныйан барыыта, арбаһын аанын бүөлэнэн утуйардыы сытар. Онно даҕаны утуйбакка иһиллиир, иһийэн сынньанар. Мэхээлэйп таһара сэттинни 21 күнүгэр кэлэр, оҕонньоттор тымныы таһарата диэччилэр, онтон ыла утуйар.

Тохсунньу торулуур тымныытын оройугар тыһы эһэ баппаҕайын салыыр уонна эргийэр, устунан төрүүр. Игирэ оҕолор букатын куччугуй буолаллар, баара-суоҕа киилэ аҥаара буолаллар диир буолаллара.

Ийэ эһэ арбаһын иһигэр аһаабакка сытан, күһү-нү уйуутунан

оҕолорун эмсэхтиир. Ити төһө даҕаны таһыйан лабырбаттар, наһаа оҕомсох, өссө ардыгар кур оҕотун эмиз батыһыннан илдьэ сылдыар буолар. Ол иһин кырдыҕаһы көрдөххүнэ, ытан бултуу-алты охсорго тиэтэйимэ. Баҕар, арбахтаах хотун игирэ оҕолорунуун, кур оҕотунуун, алтыһар атырынынын бэһиэ даҕаны буолуохтарын сөп».

Егор ВИНУКОВ.

Я, Ньургун Петрович Попов, обвиняюсь в совершении преступления, предусмотренного частью 1 статьи 222 УК РФ, за незаконную передачу огнестрельного оружия и патронов другому лицу, в котором вину полностью признаю и раскаиваюсь. Приношу обществу и Государству свои извинения.

Данной заметкой хочу предупредить других граждан, о том что за незаконную передачу огнестрельного оружия и патронов к нему постороннему лицу имеется уголовная ответственность.

Я, Мохначевский Эдуард Константинович, обвиняюсь в совершении преступления, предусмотренного частью 1 статьи 222 УК РФ, за незаконное приобретение и перевозку огнестрельного оружия и боеприпасов к нему, в котором вину полностью признаю и раскаиваюсь. Приношу обществу и Государству свои извинения. Данной заметкой хочу предупредить других граждан, о том, что за незаконное приобретение, перевозку огнестрельного оружия и боеприпасов к нему имеется уголовная ответственность.

Я, Мохначевский Иван Иванович, обвиняюсь в совершении преступления, предусмотренного частью 7 статьи 222 УК РФ, за незаконный сбыт патронов к гражданскому гладкоствольному огнестрельному оружию, в котором вину полностью признаю и раскаиваюсь. Приношу свои извинения обществу и Государству. Данной заметкой в газете хочу предупредить других граждан о том, что незаконный сбыт патронов к гражданскому гладкоствольному огнестрельному оружию преследуется законом и предусматривает уголовную ответственность.

Михаил Михайлович Заровняев аатыгар 2025 с. бэрилбит байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дынгэ суобунан аабыллар.

Строим частные дома из профилированного бруса:

- Эстетически красиво и тепло;
- Не требует конопатки;
- Быстрое возведение;
- Помогаем получить одобрение по ипотеке.

Работаем на качество с готовыми типовыми, а также индивидуальными эскизными проектами. Подробно по номеру **тел: 89142979917**

Махтанабыйт

Хоптобо нэһилиэтин олохтооһо, күндүтүк саныыр оҕом, убайым, Анал байыаннай дьайыы бэтэрээнэ **Григорьев Айаал Егорович** сэтинни 23 күнүгэр соһумардык олохтон туораабыта. Оҕом, убайым барахсан бу дьыл, тохсунну 1 күнүгэр 40 хонуга туолла.

Күндү киһибитин сүтэрбит ыарахан кэмнэрбитигэр күүскөм буолбут бары аймахтарбытыгар, кылааһынньыктарбытыгар, табаарыстарыгар, бииргэ үлэлээбит уолаттарыгар, Анал байыаннай дьайыыга бииргэ сылдыбыт доҕотторугар, нэһилиэкпит дьонугар, олохтоох дьаһалтаҕа улахан махталбытын тиэрдэбит. Этэнгэ сылдыһың.

Аҕата, быраата.

КУТУРҔАҢ

Оҕо, оскуола сыллардааҕы бииргэ үөрэммит доҕорбут, Чурапчы сэлиэнньэтин, Мурун Тыымпыа олохтооһо, өр сыйларга промкэмбинээккэ үлэлээбит үлэ бэтэрээнэ **Дьяконов Александр Гаврильевич** бу дьыл, тохсунну 9 күнүгэр уһун, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Розалия Владимировнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр диринг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Интиринээт-оскуолаҕа бииргэ үөрэммит доҕотторо.

Хадаар нэһилиэтин олохтооһо, күндү аймахпыт **МАТВЕЕВА Зоя Иннокентьевна** бу дьыл, тохсунну 12 күнүгэр ыалдьан, соһумардык олохтон туораабытынан, кийиипитигэр Аина Афанасьевнаҕа, кэргэнигэр Василий Иннокентьевичка, уолаттарыгар, бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас дьонноругар диринг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чурапчыттан, Дьокуускайтан аймахтара Новгородовтар, Хайахсыттан Евдокия Саввична.

Хахыйах учаастагын олохтооһо, күндү кэргэнэ, аҕалара, эһэлэрэ, хос эһэлэрэ **СЕМЕНОВ Валерий Иннокентьевич** олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Евдокия Александровнаҕа, оҕолоругар Валерийга, Александрга, кийииттэригэр Надеждаҕа, Татьянаҕа, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр диринг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Полина Васильевна, Саргы.

Это — полезно

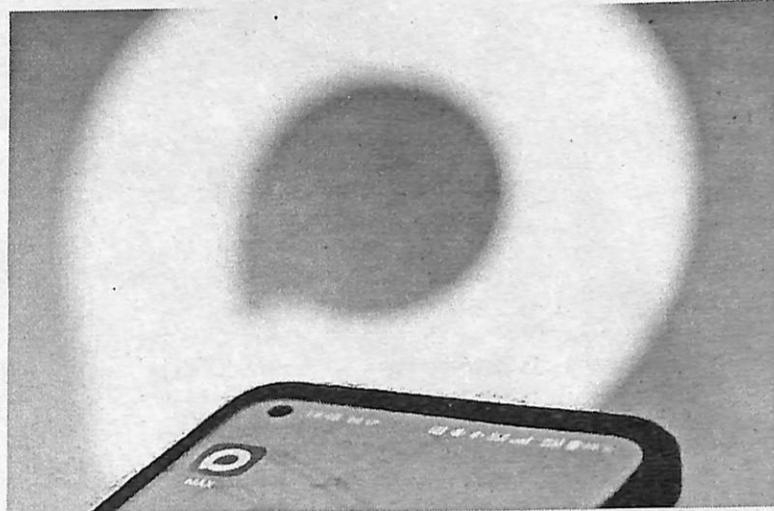
Функционал МАХ продолжает расширяться

Функционал первого российского национального сервиса по обмену сообщениями МАХ продолжает расширяться.

Одной из особенностей МАХ стала интеграция государственных сервисов для решения некоторых административных вопросов прямо в самом мессенджере, без перехода на какие-то сторонние сайты. Например, в сентябре 2025 года в нем в пилотном режиме запустили функцию создания «Цифрового ID» на базе документов с портала «Госуслуги». С помощью «Цифрового ID» можно будет подтвердить возраст, статус студента, многодетного родителя, пенсионера и так далее, использовать его при заселении в гостиницу или покупке товаров из категории «18+».

В специальном разделе приложения также собраны государственные услуги. Они распределены по категориям и включают в себя регистрацию права собственности, выдачу справок, оформление некоторых документов и так далее. Пользователям предоставляются удобные формы для заполнения необходимых заявок и помощь онлайн-консультанта на базе ИИ.

Еще одна встроенная функция — финансовые операции. В частности, в мессенджере предусмотрена система быст-

рых платежей, к которой уже присоединились некоторые крупные российские банки. При этом пересылать пользователям деньги можно прямо в диалоге — достаточно привязать к аккаунту личную банковскую карту и выбрать в настройках соответствующий пункт. Единственное ограничение — карта должна быть привязана к системе СБП (как у пользователя, так и у собеседника). Кроме того, некоторые банки могут устанавливать лимиты на переводимые суммы — если сумма окажется слишком большой, пользователя попросят перейти в отдельное мобильное приложение.

Напомним, МАХ представляет собой доступный на разных устройствах мессенджер, основанный в 2025 году и имеющий статус первого

национального. В соответствии с законом «О создании многофункционального сервиса обмена информацией», который Президент России Владимир Путин подписал в июне 2025 года, национальный мессенджер должен стать не только платформой для чатов, но и объеди-

нить в себе множество других функций — в том числе государственных. Приложение доступно на всех популярных устройствах — iOS, Android, Windows, macOS и в веб-версии. Регистрация возможна только по российскому или белорусскому номеру телефона, при этом все пользовательские данные хранятся на серверах в России в полном соответствии с законодательством. Платформа обеспечивает широкий спектр функций: текстовые и голосовые чаты, звонки, отправку файлов размером до 4 ГБ, денежные переводы через СБП, работу чат-ботов на базе GigaChat, а также доступ к ряду государственных цифровых сервисов, включая интеграцию с «Госуслугами».

Глава Якутии Айсен Николаев ведёт свой официальный канал на платформе МАХ. Страница доступна по ссылке: https://max.ru/aisen_nikolaev.

Айсен Николаев отметил, что это ещё один способ быть ближе к жителям Якутии и рассказывать о делах и проектах республики, которые дают уверенность в завтрашнем дне.

Официальный канал Правительства Республики Саха (Якутия) открыт по адресу: <https://max.ru/sakhagov>

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия)

"САНА ОЛОХ" хаһыат

Кылаабынай эрдээктэр **ГОРОХОВА Людмила Владимировна**

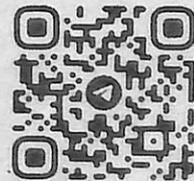
Тэрнээтчилик: СӨ Ырабылыгытатыбаты, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАУ
Таһаарааччы аадырыһа: 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakharpechat@mail.ru. Российской Федерация Роскомнадзор СӨ салалтатыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — ПИ №ТУ14-00559.

Эрдээксийэ аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., П.Пинигина, 26 а. Төлөпүүнэрбит: эрдээктэр — 41-332, отделлар — 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Ааптар суругар этилэр санаа редакция позициятыгар мэдэи сөп түбэхтэр буолбагах. Сурукка ыйылылар чаччылар кырдыктыахтаргыгар элпизтинэни ааптар тус бэйэтэ сүтэр.

Индексэ: ПИ964. Бэчээккэ сакаас № 1 (12031). Кээмэйэ 2 б.л. Ахсаана 770. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэдиэлэҕэ биирдэ: бээтинсэҕэ тахсар.

Хаһыат 15.01.2026 с. бэчээккэ бэрилиннэ, 16.01.2026 с. табыста. "Сахабэчээт" Судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдээксийэтигэр бэчээттэннэ.

@SANAOLON